

Methoden van contractsuitleg

Een model voor de uitleg van een overeenkomst

Proefschrift

ter verkrijging van
de graad van doctor aan de Universiteit Leiden,
op gezag van rector magnificus prof.dr.ir. H. Bijl,
volgens besluit van het college voor promoties
te verdedigen op dinsdag 20 juni 2023
klokke 16.15 uur

door

Anna Maria Margaretha Hendriks
geboren te Breda
in 1992

Inhoudsopgave

1	INLEIDING	1
1.1	Introductie & aanleiding	1
	1 Introductie	1
	2 Aanleiding	1
1.2	Probleemstelling, doelstelling en afbakening	3
	3 Probleemstelling	3
	4 Doelstelling	5
	5 Afbakening	7
1.3	Introductie van het model	8
	6 Algemeen	8
	7 De gezichtspunten	8
	8 De uitlegfactoren	9
	9 De uitlegmethoden	9
1.4	Methode & verantwoording	10
	10 Methode & verantwoording	10
1.5	Plan van behandeling	11
	11 Plan van behandeling	11
2	DE UITLEGMETHODEN	13
2.1	Inleiding	13
	12 Van de wettelijke uitlegregels onder het Oud Burgerlijk Wetboek naar de Haviltex-maatstaf	13
	13 De Haviltex-maatstaf en de wilsvertrouwensleer	14
	14 De cao-norm	15
	15 Een vloeiende overgang tussen de Haviltex-maatstaf en de cao-norm	16
	16 De uitlegmethode vormt de techniek	16
2.2	De zuiver subjectieve uitlegmethode	17
	17 Algemeen	17
	18 Geen toepassing in de vorm van de Haviltex-maatstaf of cao-norm	18
	19 Enkele voorbeelden ter illustratie	19
	20 Verschillen met de andere geïdentificeerde subjectieve uitlegmethoden	19
	21 Belang in de praktijk	20
	22 Tussenconclusie	22
2.3	De principieel subjectieve uitlegmethode	22
	23 Algemeen	22
	24 Toepassing in de vorm van de Haviltex-maatstaf	23
	25 Enkele kanttekeningen	23
	26 Verschillen met de andere geïdentificeerde subjectieve uitlegmethoden	24
	27 Belang in de praktijk	25

	28	Tussenconclusie	25
2.4		De gesubjectieerde uitlegmethode	25
	29	Algemeen	25
	30	Toepassing in de vorm van de Haviltex-maatstaf	26
	31	Enkele voorbeelden ter illustratie	27
	32	Verschillen met de andere geïdentificeerde subjectieve uitlegmethoden	28
	33	Belang in de praktijk	29
	34	Tussenconclusie	29
2.5		De neutrale uitlegmethode	30
	35	Algemeen	30
	36	Belang in de praktijk	30
2.6		De geobjectieerde uitlegmethode	31
	37	Algemeen	31
	38	Toepassing in de vorm van de Haviltex-maatstaf	31
	39	Enkele voorbeelden ter illustratie	32
	40	De voorshands taalkundige uitleg	36
	41	Verschillen met de andere geïdentificeerde objectieve uitlegmethoden	40
	42	Belang in de praktijk	41
	43	Tussenconclusie	42
2.7		De principieel objectieve uitlegmethode	42
	44	Algemeen	42
	45	Toepassing in de vorm van de Haviltex-maatstaf	43
	46	Enkele kanttekeningen	44
	47	Verschillen met de andere objectieve uitlegmethoden	46
	48	Belang in de praktijk	46
	49	Tussenconclusie	47
2.8		De zuiver objectieve uitlegmethode	47
	50	Algemeen	47
	51	Overwegend doch niet uitsluitend toepassing in de vorm van de cao-norm	47
	52	Enkele voorbeelden ter illustratie	50
	53	Verschillen met de andere geïdentificeerde uitlegmethoden	53
	54	Belang in de praktijk	54
	55	Tussenconclusie	54
2.9		De contra proferentem uitlegmethode	55
	56	Algemeen	55
	57	De algemene contra proferentem uitlegmethode	55
	58	De specifieke contra proferentem uitlegmethode voor de uitleg van consumentenovereenkomsten	57
	59	Een drietrapsraket	57
	60	Positie van de contra proferentem uitlegmethode in het continuüm	60
	61	Belang in de praktijk	60
	62	Tussenconclusie	61
2.10		Conclusie	62
	63	Samenvattend	62
3		DE UITLEGFACTOREN	65
3.1		Inleiding	65
	64	Algemeen	65
	65	Een subjectieve of een objectieve aard	67
	66	Het relatieve gewicht dat aan de uitlegfactoren toekomt	67

	67	Rol van de uitlegfactoren in het model	67
	68	Uitsluiting uitlegfactoren vs. Afwezigheid uitlegfactoren	68
3.2		De aard van de uitlegfactoren	69
	69	Een subjectieve aard	69
	70	Een objectieve aard	70
	71	Enkele voorbeelden ter illustratie	70
3.3		De bedoelingen en verwachtingen van partijen	71
	72	Algemeen	71
	73	De samenhang met de wilsvertrouwensleer en de Haviltex-maatstaf	72
	74	De bedoelingen en verwachtingen van de contracterende partijen	74
	75	Een subjectieve uitlegfactor	74
	76	Enkele voorbeelden ter illustratie	74
	77	Een objectieve uitlegfactor	76
	78	Enkele voorbeelden ter illustratie	77
	79	Tussenconclusie	78
3.4		Taalkundige betekenis van de bewoordingen	79
3.4.1		Inleiding	79
	80	Algemeen	79
	81	Nadere afbakening	80
	82	De voorshands taalkundige uitleg	81
	83	Wijze van vaststelling van de taalkundige betekenis	81
3.4.2		Het woordenboek	82
	84	Een objectieve uitlegfactor	82
	85	Verschillende betekenissen volgens het woordenboek	83
	86	Samenhang met het normale spraakgebruik	84
3.4.3		Het normale spraakgebruik	84
	87	Een objectieve uitlegfactor	84
	88	Enkele voorbeelden ter illustratie	85
3.4.4		Tussenconclusie	86
	89	‘De taalkundige betekenis van de bewoordingen’ krijgt gestalte in de vorm van ‘het woordenboek’ en ‘het normale spraakgebruik’	86
3.5		De juridische betekenis	86
	90	Een objectieve uitlegfactor	86
	91	Enkele voorbeelden ter illustratie	87
3.6		De contractuele definitie	88
	92	Algemeen	88
	93	Een objectieve uitlegfactor	89
	94	Een subjectieve uitlegfactor	89
	95	Enkele voorbeelden ter illustratie	90
3.7		De totstandkomingsgeschiedenis	92
	96	Algemeen	92
	97	Een subjectieve uitlegfactor	92
	98	Een objectieve uitlegfactor	93
	99	Enkele voorbeelden ter illustratie	93
	100	Getuigenverklaringen	96
3.8		De uitvoering van de overeenkomst	97
	101	Algemeen	97
	102	Een objectieve uitlegfactor	98
	103	Een subjectieve uitlegfactor	99
	104	Dynamische uitleg?	99
3.9		De handelsgebruiken	100
	105	Algemeen	100
	106	Een objectieve uitlegfactor	101
	107	Een subjectieve uitlegfactor	102

	108	Enkele voorbeelden ter illustratie	103
3.10		De verkeersopvattingen	104
	109	Een objectieve uitlegfactor	104
	110	Enkele voorbeelden ter illustratie	105
3.11		De structuur en vormgeving van de overeenkomst	106
	111	Algemeen	106
	112	Een objectieve uitlegfactor	107
	113	Een subjectieve uitlegfactor	107
	114	De considerans	108
	115	De interne structuur van de overeenkomst	108
	116	De in de overeenkomst gebruikte kopjes	111
	117	Een addendum	112
	118	Een bijlage	112
	119	Een toelichting	112
3.12		De wet en aanverwante instrumenten	114
	120	Een objectieve uitlegfactor	114
	121	Enkele voorbeelden ter illustratie	114
	122	Internationale dimensie	116
	123	De transnationale beginselen	117
3.13		Conclusie	117
	124	Samenvattend	117
4		DE GEZICHTSPUNTEN	121
4.1		Inleiding	121
	125	Algemeen	121
	126	De omstandigheden van het geval	121
4.2		De hoedanigheid van partijen	123
4.2.1		Inleiding	123
	127	Algemeen	123
	128	Nadere afbakening	123
4.2.2		Professionele partijen	124
	129	Algemeen	124
	130	Nader onderscheid tussen commerciële en niet-commerciële partijen	125
	131	Professionele commerciële partijen	126
	132	Professionele niet-commerciële partijen	127
	133	Ongelijkwaardigheid tussen professionele partijen	128
	134	Gelijkwaardige professionele partijen	130
4.2.3		Niet-professionele partijen	131
	135	Algemeen	131
	136	Consumenten	131
	137	Natuurlijke personen die handelen buiten het eigen beroep- of bedrijfsterrein	133
	138	Rechtspersonen	133
4.2.4		Tussenconclusie	134
4.3		De genoten deskundige bijstand	134
	139	Algemeen	134
	140	Enkele voorbeelden ter illustratie	135
4.4		De betrokkenheid van derden	137
	141	Algemeen	137
	142	Het voorzienbare aantal derden	139
	143	De hoedanigheid van de derden	141
	144	De belangen van de derden	142
4.5		De aard van de overeenkomst	143
	145	Algemeen	143

	146 Enkele voorbeelden ter illustratie	145
4.6	Het doel van de overeenkomst	147
	147 Algemeen	147
	148 Een voorbeeld ter illustratie	148
4.7	De strekking van de overeenkomst	148
	149 Algemeen	148
	150 Enkele voorbeelden ter illustratie	150
4.8	De omvang en gedetailleerdheid van de overeenkomst	151
	151 Algemeen	151
	152 Enkele voorbeelden ter illustratie	151
4.9	De aard van het beding	153
	153 Algemeen	153
	154 Enkele voorbeelden ter illustratie	153
4.10	De aannemelijkheid van de rechtsgevolgen	155
	155 Algemeen	155
	156 Enkele voorbeelden ter illustratie	156
	157 Business common sense	158
4.11	De wijze van totstandkoming	159
	158 Algemeen	159
	159 Enkele voorbeelden ter illustratie	159
4.12	De nationaliteit van de contractspartijen	161
	160 Algemeen	161
	161 Enkele voorbeelden ter illustratie	162
4.13	De overeengekomen (uitleg)bepalingen	164
	162 Algemeen	164
	163 Enkele voorbeelden ter illustratie	165
4.14	De buitenlandse herkomst van contractuele bepalingen	168
	164 Algemeen	168
	165 Enkele voorbeelden ter illustratie	169
4.15	De taal van de overeenkomst	170
	166 Algemeen	170
	167 Enkele voorbeelden ter illustratie	171
4.16	Conclusie	172
	168 Samenvattend	172
5	DE WERKING VAN HET BEWIJSRECHT BIJ DE CONTRACTSUITLEG NAAR HUIDIG NEDERLANDS RECHT	175
5.1	Inleiding	175
	169 Algemeen	175
5.2	De wettelijke stelplicht en bewijslastverdeling	177
5.2.1	De stelplicht	177
	170 Algemeen	177
	171 Vaststaande feiten	178
	172 De stelplicht in het licht van het in dit boek in kaart gebrachte model	178
5.2.2	De bewijslastverdeling	179
	173 Geen bewijslevering	179
	174 De bewijslastverdeling in algemene zin	180
	175 De bewijslastverdeling in het licht van het in dit boek in kaart gebrachte model	180
	176 De betwisting nader bezien	182
	177 De bewijslastverdeling bij bevrijdende en bestrijdende verweren	184
5.2.3	Het voorshands uitlegoordeel en de voorshands taalkundige uitleg in het bijzonder	185
	178 Algemeen	185

	179 Een voorshands uitlegoordeel	185
	180 Een voorshands taalkundig uitlegoordeel	186
	181 De bewijslastverdeling bij de voorshands taalkundige uitleg	188
	182 Nadere bewijslevering bij de voorshands taalkundige uitleg	188
	183 Tegenbewijs bij de voorshands taalkundige uitleg	189
	184 Verschil met het feitelijk vermoeden	191
5.2.4	Bewijsregels voor de contractsuitleg	193
	185 Algemeen	193
	186 Het arrest Coface/Intergamma	193
	187 De uitleg van Anglo-Amerikaanse ‘boilerplate’-bedingen	195
	188 Bewijsregels voor de contractsuitleg wenselijk?	198
5.3	Enkele wettelijke bewijsmiddelen nader beschouwd	199
5.3.1	Algemene introductie van de bewijsmiddelen	199
	189 De bewijsmiddelen en de waardering van het bewijs door de rechter in algemene zin	199
	190 De vrijheid van de rechter om de overeenkomst zelfstandig uit te leggen	200
5.3.2	Geschriften en akten	202
	191 Geschriften in algemene zin	202
	192 Akten in algemene zin: onderhands vs. authentiek	202
	193 De bewijskracht van akten	204
	194 De doorwerking van akten in het model	206
	195 Tegenbewijs tegen een akte	209
5.3.3	Partij- en getuigenverklaringen	210
	196 Partij- en getuigenverklaringen in algemene zin	210
	197 De bewijskracht van partij- en getuigenverklaringen	211
	198 De doorwerking van partij- en getuigenverklaringen in het model	212
5.4	Contractueel afwijken van het wettelijk bewijsrecht in Rv	214
	199 Een bewijsovereenkomst	214
	200 De doorwerking van bewijfsafspraken in het model	215
5.5	Het arbitraal bewijsrecht	217
	201 Algemeen	217
	202 Het Nederlandse arbitraal bewijsrecht	217
	203 De stelplicht en bewijslastverdeling	219
	204 Het gebruik van de voorshands taalkundige uitleg	220
	205 De bewijsmiddelen	221
	206 Waardering van het bewijs door het scheidsgerecht	222
	207 Bewijfsafspraken	223
5.6	Conclusie	224
	208 Samenvattend	224
6	RECHTSVERGELIJKING: ENGELS RECHT	227
6.1	Inleiding	227
	209 Algemeen	227
6.2	De uitlegmethoden	229
6.2.1	De zuiver objectieve uitlegmethode	229
	210 Algemeen	229
	211 Uitsluiting van het subjectieve partijperspectief	229
	212 De zuiver objectieve uitlegmethode in de praktijk	231
6.2.2	De contra proferentem uitlegmethode	233
	213 Algemeen	233
	214 De algemene contra proferentem uitlegmethode	233

	215 De specifieke contra proferentem uitlegmethode voor de uitleg van consumentenovereenkomsten	235
6.2.3	Tussenconclusie	237
	216 De zuiver objectieve uitlegmethode domineert	237
	217 De rol van de contra proferentem uitlegmethode is beperkt	237
6.3	De uitlegfactoren	238
6.3.1	Inleiding	238
	218 Algemeen	238
6.3.2	The natural and ordinary meaning	239
	219 Algemeen	239
	220 Het normale spraakgebruik en het woordenboek	240
	221 De contractuele definitie	240
	222 De handelsgebruiken en de juridische betekenis	241
	223 Het belang van de omstandigheden van het geval	241
6.3.3	De structuur en vormgeving van de overeenkomst	242
	224 Algemeen	242
	225 Afwijken van ‘the natural and ordinary meaning’?	243
6.3.4	Uitsluiting van de uitlegfactoren ‘de totstandkomingsgeschiedenis’ en ‘de uitvoering van de overeenkomst’	244
	226 Uitsluiting van de uitlegfactor ‘de totstandkomingsgeschiedenis’	244
	227 Uitsluiting van de uitlegfactor ‘de uitvoering van de overeenkomst’	246
	228 Vergelijking met het Nederlandse recht	246
	229 Nuancering van het Engelse standpunt wenselijk?	247
6.3.5	Tussenconclusie	248
	230 De uitlegfactor ‘the natural and ordinary meaning’ domineert	248
	231 Uitsluiting van de uitlegfactoren ‘de totstandkomingsgeschiedenis’ en ‘de uitvoering van de overeenkomst’ is opmerkelijk	249
6.4	De gezichtspunten	250
6.4.1	Inleiding	250
	232 Algemeen	250
6.4.2	De gezichtspunten in algemene zin	250
	233 Enkele voorbeelden ter illustratie	250
	234 Toenemende rol van de ‘factual matrix’	253
6.4.3	Het gezichtspunt ‘de overeengekomen (uitleg)bepalingen’	254
	235 Algemeen	254
	236 De invloed van een ‘no oral modification clause’ en ‘entire agreement clause’ nader bezien	254
6.4.4	Een bijzondere rol voor het gezichtspunt ‘business common sense’	255
	237 Algemeen	255
	238 Terughoudende toepassing van het gezichtspunt ‘business common sense’ bij de weging van de uitlegfactoren	256
6.4.5	Tussenconclusie	257
6.5	Conclusie	258
	239 Samenvattend	258
7	RECHTSVERGELIJKING: FRANS RECHT	263
7.1	Inleiding	263
	240 Algemeen	263

	241 De doctrine van de ‘clause claire et précise’	264
7.2	De uitlegmethoden	266
7.2.1	Inleiding	266
	242 Een hiërarchie tussen de uitlegmethoden	266
7.2.2	De zuiver subjectieve uitlegmethode	267
	243 Algemeen	267
	244 Enkele kanttekeningen	268
7.2.3	De gesubjectieerde uitlegmethode	270
	245 Algemeen	270
	246 Enkele kanttekeningen	270
7.2.4	De geobjectieerde uitlegmethode	271
	247 Algemeen	271
	248 Enkele kanttekeningen	271
7.2.5	De zuiver objectieve uitlegmethode	272
	249 Algemeen	272
	250 Enkele kanttekeningen	273
7.2.6	De contra proferentem uitlegmethode	274
	251 De algemene contra proferentem uitlegmethode	274
	252 De specifieke contra proferentem uitlegmethode voor de uitleg van consumentenovereenkomsten	277
7.2.7	Tussenconclusie	279
	253 Het Franse recht kent verschillende uitlegmethoden	279
7.3	De uitlegfactoren	280
7.3.1	Inleiding	280
	254 Algemeen	280
7.3.2	De uitlegfactoren in algemene zin	281
	255 Algemeen	281
	256 De bedoelingen en verwachtingen van partijen	281
	257 De taalkundige betekenis van de bewoordingen	282
	258 De contractuele definitie	282
	259 De totstandkomingsgeschiedenis	283
	260 De uitvoering van de overeenkomst	283
	261 De handelsgebruiken	283
	262 De wet en aanverwante instrumenten	284
7.3.3	De structuur en vormgeving van de overeenkomst	285
	263 Algemeen	285
	264 De considerans	285
	265 De samenhang met andere overeenkomsten	286
	266 Elementen die samenhangen met de structuur en vormgeving van de overeenkomst	287
7.3.4	Tussenconclusie	287
	267 Alle denkbare uitlegfactoren kunnen een rol spelen	287
7.4	De gezichtspunten	288
7.4.1	Inleiding	288
	268 Algemeen	288
7.4.2	De gezichtspunten in algemene zin	288
	269 Enkele voorbeelden ter illustratie	288
7.4.3	Aannemelijkheid van de rechtsgevolgen	290
	270 Algemeen	290
7.4.4	Tussenconclusie	291
	271 Veel verschillende gezichtspunten kunnen een rol spelen	291
7.5	Conclusie	292
	272 Samenvattend	292

8	VERGELIJKING: TRANSNATIONALE BEGINSELEN	297
8.1	Inleiding	297
	273 Algemeen	297
	274 Het Weens Koopverdrag en het Voorstel voor een Gemeenschappelijk Europees Kooprecht	298
8.2	De PECL en het DCFR	300
8.2.1	Inleiding	300
	275 Algemeen	300
8.2.2	De uitlegmethoden	301
	276 De zuiver subjectieve uitlegmethode	301
	277 De gesubjectieerde uitlegmethode	302
	278 De geobjectiveerde uitlegmethode	303
	279 De zuiver objectieve uitlegmethode	304
	280 De contra proferentem uitlegmethode	307
8.2.3	De uitlegfactoren	310
	281 Algemeen	310
	282 De bedoelingen en verwachtingen van partijen	310
	283 De taalkundige betekenis van de bewoordingen	311
	284 De totstandkomingsgeschiedenis	312
	285 De uitvoering van de overeenkomst	312
	286 De handelsgebruiken	313
	287 De structuur en vormgeving van de overeenkomst	314
8.2.4	De gezichtspunten	316
	288 Algemeen	316
	289 De wijze van totstandkoming en de genoten deskundige bijstand	316
	290 De overeengekomen (uitleg)bepalingen	316
	291 Het doel van de overeenkomst	317
	292 De hoedanigheid van partijen	317
	293 De nationaliteit van de contractspartijen	317
	294 De aard van de overeenkomst	318
	295 De aannemelijkheid van de rechtsgevolgen	318
	296 De betrokkenheid van derden	319
	297 De taal van de overeenkomst	320
	298 'Good faith and fair dealing' vormen geen gezichtspunt in het model	322
8.2.5	Tussenconclusie	322
	299 Samenvattend	322
8.3	De PICC	323
8.3.1	Inleiding	323
	300 Algemeen	323
8.3.2	De uitlegmethoden	324
	301 De zuiver subjectieve uitlegmethode	324
	302 De gesubjectieerde uitlegmethode	325
	303 De geobjectiveerde uitlegmethode	326
	304 De zuiver objectieve uitlegmethode	326
	305 De contra proferentem uitlegmethode	328
8.3.3	De uitlegfactoren	329
	306 Algemeen	329
	307 De bedoelingen en verwachtingen van partijen	330
	308 De taalkundige betekenis van de bewoordingen	330
	309 De contractuele definitie	331
	310 De handelsgebruiken	331
	311 De totstandkomingsgeschiedenis	333
	312 De uitvoering van de overeenkomst	334
	313 De structuur en vormgeving van de overeenkomst	334

8.3.4	De gezichtspunten	336
	314 Algemeen	336
	315 De aard van de overeenkomst	336
	316 Het doel van de overeenkomst	337
	317 De hoedanigheid van partijen en de genoten deskundige bijstand	337
	318 De wijze van totstandkoming	337
	319 De omvang en gedetailleerdheid van de overeenkomst	338
	320 De nationaliteit van de contractspartijen	338
	321 De buitenlandse herkomst van contractuele bepalingen en de overeengekomen (uitleg)bepalingen	339
	322 De betrokkenheid van derden	339
	323 De aannemelijkheid van de rechtsgevolgen	340
	324 De taal van de overeenkomst	341
8.3.5	Tussenconclusie	343
	325 Samenvattend	343
8.4	Conclusie	343
	326 Samenvattend	343
9	SLOTBESCHOUWING	349
9.1	Inleiding	349
	327 Algemeen	349
9.2	Het model voor de uitleg van een overeenkomst naar Nederlands recht	350
	328 Algemeen	350
9.2.1	De uitlegmethoden	350
	329 Algemeen	350
	330 De zuiver subjectieve uitlegmethode	351
	331 De principieel subjectieve uitlegmethode	351
	332 De gesubjectieerde uitlegmethode	352
	333 De neutrale uitlegmethode	352
	334 De geobjectieerde uitlegmethode	352
	335 De principieel objectieve uitlegmethode	353
	336 De zuiver objectieve uitlegmethode	353
	337 De contra proferentem uitlegmethode	354
	338 Een vloeiende overgang tussen de uitlegmethoden	355
9.2.2	De uitlegfactoren	355
	339 Algemeen	355
	340 De subjectieve of objectieve aard van een uitlegfactor	356
9.2.3	De gezichtspunten	358
	341 Algemeen	358
9.2.4	Invloed van het bewijsrecht	360
	342 De stelplicht en bewijslastverdeling	360
	343 De voorshands taalkundige uitleg	361
	344 Bewijsregels voor de contractsuitleg	361
	345 De bewijsmiddelen	361
	346 Contractueel afwijken van het bewijsrecht	362
	347 Het arbitraal bewijsrecht	362
9.3	Het aan het Nederlandse recht ontleende model in internationaal perspectief	362
	348 Algemeen	362
9.3.1	Engels recht	363
	349 De uitlegmethoden	363
	350 De uitlegfactoren	364
	351 De gezichtspunten	365

9.3.2	Frans recht	365
	352 Algemeen	365
	353 De uitlegmethode	366
	354 De uitlegfactoren	367
	355 De gezichtspunten	368
9.3.3	Transnationale beginselen	368
	356 Algemeen	368
	357 De uitlegmethode	369
	358 De uitlegfactoren	370
	359 De gezichtspunten	370
9.4	Vergelijkende bevindingen en mogelijke aanpassingen en verfijningen van het model	371
	360 Algemeen	371
	361 Het model onder het Nederlandse recht is het meest genuanceerd en maakt maatwerk mogelijk	372
	362 De zuiver objectieve uitlegmethode onder het Nederlandse recht wijkt af	373
	363 De algemene contra proferentem uitlegmethode speelt een ondergeschikte rol	375
	364 Een vastgelegde (hiërarchische) regeling voor de uitleg van een overeenkomst lijkt niet tot meer rechtszekerheid in de zin van voorspelbaarheid te leiden	376
	365 De veronderstelling dat het Engelse recht meer rechtszekerheid in de zin van voorspelbaarheid biedt ten aanzien van de contractsuitleg lijkt genuanceerd te moeten worden	377
	366 Door de centrale rol van de omstandigheden van het geval is niet op voorhand met absolute zekerheid te voorspellen hoe de selectie en weging van uitlegfactoren aan de hand van gezichtspunten in het concrete geval zal uitpakken	381
9.5	Slotsom	382
	367 Samenvattend	382
	Summary	385
	Literatuur	401
	Jurisprudentieregister	423
	Trefwoordenregister	447
	Curriculum Vitae	455

1 Inleiding

1.1 Introductie & aanleiding

1 INTRODUCTIE

“Twee fluitjes en een Amsterdammer.”¹ Een bekend voorbeeld van wijlen prof. Nieuwenhuis om te illustreren dat de betekenis van woorden afhankelijk is van de context waarin zij worden gebruikt. Indien deze bewoordingen diep in de nacht in het Leidse Café Barrera worden uitgesproken, zal er zonder meer een overeenkomst tot stand komen met betrekking tot drie glazen bier. De inhoud van deze overeenkomst zal echter minder vanzelfsprekend zijn in een andere context. In dit voorbeeld heeft de overeenkomst enkel betrekking op de koop en verkoop van drie glazen bier, maar in de praktijk zullen de rechtsgevolgen van een overeenkomst dikwijls vele malen groter zijn. Zo zal het voor een koper van een monumentaal pand in Amsterdam nogal wat uitmaken of het pand wel of niet opnieuw is onderheid, indien het algeheel funderingsherstel begroot is op zo’n € 260.000.² Of wat te denken van de reikwijdte van een vrijwaringsclausule in een zogenoemde ‘*Share Purchase Agreement*’, kort gezegd een SPA. In het bekende Meyer Europe/PontMeyer-arrest werd de tussen partijen overeengekomen vrijwaring zo uitgelegd dat Meyer Europe opdraaide voor de aanslag vennootschapsbelasting van circa f 5,3 miljoen.³ Indien partijen van mening verschillen over de inhoud van de overeenkomst, zullen de door partijen in de overeenkomst gebruikte bewoordingen dienen te worden uitgelegd om de daaruit voortvloeiende rechten en verplichtingen vast te kunnen stellen. Het uitlegleerstuk vormt aldus een belangrijk onderdeel van het overeenkomstenrecht. De vraag aan de hand van welke methode een overeenkomst uitgelegd dient te worden in het licht van de bestaande regelgeving, rechtspraak en doctrine staat centraal in dit onderzoek.

2 AANLEIDING

In de praktijk worden continu overeenkomsten gesloten. In het merendeel van de gevallen verloopt de uitvoering van de overeenkomst tussen partijen vervolgens probleemloos. Dit is echter anders indien partijen van mening verschillen over de inhoud

1 Voorbeeld ontleend aan prof. Nieuwenhuis, zie Nieuwenhuis, *WPNR* 2007/6709, p. 380.

2 Zie HR 13 december 2019, ECLI:NL:HR:2019:1940, *NJ* 2020/435, m.nt. J.L. Smeehuijzen (*Valerbosch*).

3 Zie HR 19 januari 2007, ECLI:NL:HR:2007:AZ3178, *NJ* 2007/575, m.nt. M.H. Wissink (*Meyer Europe/PontMeyer*).

van de overeenkomst en er een geschil ontstaat. De overeenkomst zal dan in veel gevallen dienen te worden uitgelegd. Sinds de invoering van het Nieuw Burgerlijk Wetboek in 1992 is het leerstuk van de uitleg van overeenkomsten overgelaten aan de rechtspraak en de doctrine, nu in het Nieuw Burgerlijk Wetboek afscheid is genomen van de in het Oud Burgerlijk Wetboek geldende wettelijke uitlegbepalingen.⁴ In 1981 heeft de Hoge Raad in het welbekende Haviltex-arrest – bij wijze van anticipatie – stilgestaan bij de vraag hoe een overeenkomst uitgelegd dient te worden.⁵ Sindsdien speelt de in het Haviltex-arrest ontwikkelde Haviltex-maatstaf een belangrijke rol in het Nederlandse uitlegrecht. Daarnaast heeft de Hoge Raad een bijzondere maatstaf aanvaard voor de uitleg van collectieve arbeidsovereenkomsten, ook wel bekend als de cao-norm.⁶ De Haviltex-maatstaf en de cao-norm zijn onder het Nederlandse recht veelal leidend bij de uitleg van een overeenkomst, maar zoals later nog zal blijken niet allesbepalend.

In het arrest DSM/Fox heeft de Hoge Raad benadrukt dat “(...) bij de uitleg van een schriftelijk contract telkens van beslissende betekenis zijn alle omstandigheden van het geval, gewaardeerd naar hetgeen de maatstaven van redelijkheid en billijkheid meebrengen”.⁷ Uit de jurisprudentie volgt dat bij de uitleg niet enkel de aanwezigheid van een specifieke omstandigheid vastgesteld dient te worden, maar dat met name acht geslagen dient te worden op de invloed van deze omstandigheid op de uitleg. Zo zal het voor de uitleg van een overeenkomst van belang zijn of de overeenkomst gesloten is door twee professionele partijen voorzien van deskundige juridische bijstand na uitvoerige onderhandelingen. De aanwezigheid van dergelijke omstandigheden kan aanleiding geven om groot gewicht toe te kennen aan de taalkundige betekenis van de bewoordingen. De overeenkomst zal dan op een objectieve wijze worden uitgelegd. Dit zou anders kunnen zijn, indien de overeenkomst gesloten wordt door twee particulieren die zelden een overeenkomst sluiten en daarbij ook geen juridische bijstand genieten. Dergelijke omstandigheden kunnen aanleiding geven om juist af te wijken van de uitleg die volgt uit de taalkundige betekenis van de bewoordingen en resulteren in een subjectieve uitleg van de overeenkomst. Daar komt bij dat de rol van het bewijsrecht bij de uitleg van een overeenkomst door partijen niet onderschat dient te worden. Zo zal een partij die betoogt dat zich een bepaalde omstandigheid heeft voorgedaan, waardoor een overeenkomst op een bepaalde wijze dient te worden uitgelegd, dit niet alleen moeten stellen, maar zo nodig ook bewijzen.

4 Zie Sieburgh, *Asser/Sieburgh 6-III* 2022/354.

5 HR 13 maart 1981, ECLI:NL:HR:1981:AG4158, NJ 1981/635, m.nt. C.J.H. Brunner (*Haviltex*), onder VI.2. Zo ook Schelhaas & Valk, *Uitleg van rechtshandelingen (Mon. Pr. nr. 20)* 2022, p. 2.

6 HR 17 september 1993, ECLI:NL:HR:1993:ZC1059, NJ 1994/173, m.nt. P.A. Stein (*Gerritse/Hydro Agri Sluiski*), r.o. 3.3; HR 24 september 1993, ECLI:NL:HR:1993:ZC1072, NJ 1994/174, m.nt. P.A. Stein (*Hol & Dienstenbond FNV/EIM*), r.o. 3.6. Tezamen de CAO-arresten genoemd.

7 HR 20 februari 2004, ECLI:NL:HR:2004:AO1427, NJ 2005/493, m.nt. C.E. du Perron (*DSM/Fox*), r.o. 4.5.

De laatste jaren heeft de rechtspraak met betrekking tot de uitleg van overeenkomsten niet stilgestaan.⁸ In de praktijk wordt hierdoor het uitlegleerstuk als complex ervaren.⁹ In dit licht rijst de vraag welke methoden van contractsuitleg bestaan en in het bijzonder hoe vastgesteld kan worden welke uitlegmethode in een concreet geval van toepassing zal zijn. Zoals nog zal blijken, is door de centrale rol van de omstandigheden van het geval bij de uitleg van een overeenkomst in het Nederlandse recht een genuanceerd stelsel van uitlegmethoden ontstaan. Daardoor ligt in een uitleggeschild vaak de nadruk op de vraag welke uitlegmethode in het concrete geval gehanteerd dient te worden.¹⁰ Minder aandacht wordt besteed aan de weg ernaartoe, oftewel hoe wordt de te hanteren uitlegmethode in een concreet geval vastgesteld? Het antwoord op deze vraag is niet alleen interessant voor rechters of arbiters die een overeenkomst dienen uit te leggen, maar ook voor partijen die verwickeld zijn geraakt in een uitleggeschild.

1.2 Probleemstelling, doelstelling en afbakening

3 PROBLEEMSTELLING

Centraal in dit proefschrift staat de volgende vraag:

Aan de hand van welke methode dient een overeenkomst in een concreet geval te worden uitgelegd in het licht van de bestaande regelgeving, rechtspraak en doctrine?

Om deze vraag te kunnen beantwoorden, pretendeert dit onderzoek een model voor de uitleg van een overeenkomst in beeld te brengen en uit te werken in het licht van de bestaande regelgeving, rechtspraak en doctrine. Allereerst zal aan de hand van de ontwikkelingen in de nationale regelgeving, doctrine en jurisprudentie het model naar Nederlands recht (nader) vormgegeven worden. Vervolgens zal dit model voor de uitleg van een overeenkomst worden getoetst aan buitenlandse rechtsstelsels en de transnationale beginselen.

Het doel hiervan is om te onderzoeken welke methode van uitleg (bijvoorbeeld de gesubjectieerde, de zuiver objectieve of de contra proferentem uitlegmethode) geïndiceerd is op basis van een bepaalde selectie en weging van uitlegfactoren (zoals taalkundige betekenis van de bewoordingen en de bedoelingen en verwachtingen van partijen) aan de hand van gezichtspunten (zoals de hoedanigheid van partijen, de genoten deskundige bijstand, de aard van de overeenkomst en de betrokkenheid van derden). De gezichtspunten bepalen niet alleen welke uitlegfactoren van belang zijn (de selectie), maar ook welk relatief gewicht aan de uitlegfactoren toekomt. De uit-

⁸ Om een paar voorbeelden te noemen: HR 5 april 2013, ECLI:NL:HR:2013:BY8101, *NJ* 2013/214 (*Lundiform/Mexx*); HR 20 september 2013, ECLI:NL:HR:2013:CA0727, *NJ* 2014/522, m.nt. H.J. Snijders (*Rotterdam/Eneco*); HR 7 februari 2014, ECLI:NL:HR:2014:260, *NJ* 2015/274, m.nt. Jac. Hijma (*Afvalzorg/Slotereind*); HR 25 november 2016, ECLI:NL:HR:2016:2687, *NJ* 2017/114, m.nt. T.F.E. Tjong Tjin Tai (*FNV/Condor*); HR 2 februari 2018, ECLI:NL:HR:2018:148, *NJ* 2018/422, m.nt. H.J. Snijders (*Bungalowpark De Horn*); HR 4 mei 2018, ECLI:NL:HR:2018:678, *NJ* 2022/128, m.nt. E. Verhulp; HR 13 december 2019, ECLI:NL:HR:2019:1940, *NJ* 2020/435, m.nt. J.L. Smeehuijzen (*Valerbosch*).

⁹ Zie Van Tongeren, *NJB* 2018/1882; Valk, *NJB* 2018/1360, par. 1; Smeehuijzen & De Haan, *NJB* 2020/2569, par. 1.

¹⁰ Wibier, *NJB* 2018/1881, par. 2.

legfactoren vormen de bronnen van uitleg. De selectie en weging van uitlegfactoren aan de hand van gezichtspunten leidt tot toepassing van een van de geïdentificeerde uitlegmethoden. Ter illustratie een voorbeeld: stel dat onder de werking van de overeenkomst die uitleg behoeft veel derden vallen (het gezichtspunt ‘de betrokkenheid van derden’) en dat die overeenkomst ertoe strekt de rechten en verplichtingen van die derden op een uniforme wijze vast te leggen (het gezichtspunt ‘de strekking van de overeenkomst’), zoals bijvoorbeeld een cao (‘de aard van de overeenkomst’). Deze gezichtspunten in hun onderlinge samenhang bezien zullen naar verwachting bepalen dat zonder meer doorslaggevend gewicht toekomt aan ‘de taalkundige betekenis van de bewoordingen’ (uitlegfactor). In dat geval is de selectie en weging van uitlegfactoren bepalend voor de hantering van de zuiver objectieve uitlegmethode.

Welke uitlegmethoden kent het Nederlandse recht en hoe verhouden deze zich tot elkaar? Waarin onderscheiden de verschillende uitlegmethoden zich van elkaar? Dergelijke vragen zullen allereerst worden behandeld (hfdst. 2). Vervolgens zal worden onderzocht welke uitlegfactoren een rol kunnen spelen (hfdst. 3). Wat is de rol van de uitlegfactoren in het model? Welk relatief gewicht kan aan de uitlegfactoren toekomen? In dat kader rijst bovendien de vraag wanneer een uitlegfactor objectief of subjectief van aard is. Waardoor wordt dit bepaald? Is een uitlegfactor per definitie objectief of subjectief van aard? Na de uitlegfactoren zal worden stilgestaan bij de gezichtspunten (hfdst. 4). Welke rol spelen de gezichtspunten in het model? Hoe wordt vastgesteld welke gezichtspunten in het concrete geval relevant zijn? Welke gezichtspunten kunnen zoal van belang zijn voor de uitleg van een overeenkomst? En is er enige samenhang tussen de gezichtspunten waarneembaar? Tevens zal in het licht van het aan het Nederlands recht ontleende model onderzocht worden hoe het wettelijk bewijsrecht werkt bij de contractsuitleg en of het in het in dit boek uitgewerkte model voor de uitleg van een overeenkomst kan worden ingepast (hfdst. 5). Nu uitleggeschillen ook veelvuldig beslecht worden in arbitrageprocedures, zal in dit kader ook aandacht worden besteed aan het arbitraal bewijsrecht.

Het onderzoek zal mede vergelijkend van aard zijn. Het aan het Nederlandse recht ontleende model zal in internationaal perspectief worden geplaatst (hfdst. 6-8), mede gelet op de internationalisering van de Nederlandse contractspraktijk en de toeneemende invloed van buitenlandse rechtsstelsels op het Nederlandse recht. Allereerst zal het Engelse recht bestudeerd worden, vanwege de eigen uitlegprincipes die het Engelse recht kent. Het Engelse recht verschilt als ‘*common law*’-stelsel wezenlijk van het Nederlandse recht. Daarnaast is het Engelse recht in het bijzonder relevant in het kader van de uitleg van internationale commerciële overeenkomsten. In de internationale commerciële contractspraktijk wordt veelvuldig een rechtskeuze voor het Engelse recht gemaakt, mede ingegeven door de rechtszekerheid in de zin van voorspelbaarheid die uitgaat van het Engelse uitlegrecht. Al zal later nog blijken dat deze zekerheid in de praktijk minder absoluut is dan aanvankelijk wordt gedacht.¹¹ Ook is de keuze gevallen op het Franse recht, nu het Franse recht van grote invloed is geweest op de ontwikkeling van het Nederlandse recht. Daarnaast is voor het Franse recht gekozen, nu het een ‘*civil law*’-stelsel is waar het uitlegrecht wettelijk is vastgelegd. Het is interessant om te bezien of de Franse wettelijke uitlegeregels, zoals

11 Zo ook Tjittes 2022, par. 1.5.1.

vastgelegd in de Franse *Code Civil*, onder het model te vatten zijn en of een wettelijke uitlegregelings tot meer rechtszekerheid in de zin van voorspelbaarheid leidt. Naast het Engelse recht en het Franse recht zullen de *Principles of European Contract Law* (hierna: PECL), het *Draft Common Frame of Reference* (hierna: DCFR) en de *Unidroit Principles of International Commercial Contracts* (2016) (hierna: PICC) worden bestudeerd. Deze transnationale beginselen zullen behandeld worden, nu hierin is getracht de ‘civil’- en ‘common law’-systemen te verzoenen. De bepalingen ten aanzien van de contractsuitleg in deze ‘legal instruments’, die ik voor het gemak in het navolgende ook wel aanduid als regelingen, ook al zijn zij niet in enig land van rechtswege bindend, kunnen eveneens interessante perspectieven bieden voor de verdere ontwikkeling van het aan de hand van het Nederlandse recht uitgewerkte model voor de uitleg van een overeenkomst. De vraag doemt dan ook op of de uitlegprincipes van het Engelse recht, de wettelijke uitlegbepalingen van het Franse recht en de uitlegbepalingen in het kader van de transnationale beginselen onder het in dit boek uiteengezette model te vatten zijn. Kan ook op basis van deze rechtsstelsels en onder de transnationale beginselen de te hanteren uitlegmethode worden vastgesteld aan de hand van het in dit boek, aan het Nederlandse recht ontleende model? Door dit vergelijkende onderzoek zal niet alleen inzichtelijk worden gemaakt hoe de onderzochte buitenlandse rechtsstelsels en de transnationale beginselen invulling geven aan de uitlegmethode, uitlegfactoren en gezichtspunten die kenmerkend zijn voor het in dit boek gehanteerde, aan het Nederlands recht ontleende model, maar zal tevens de vraag kunnen worden beantwoord of het aan het Nederlandse recht ontleende model verder aangescherpt of verfijnd dient te worden. Dient het model versimpeld te worden, in de zin dat het aantal uitlegmethode teruggebracht dient te worden? Kan de inventarisatie van uitlegfactoren en gezichtspunten op basis van het Nederlandse recht nog uitgebreid of verfijnd worden aan de hand van de vergelijkende inzichten? Daarnaast wordt met deze vergelijking eveneens beoogd om de overeenkomsten en verschillen tussen het Nederlandse recht en de onderzochte rechtsstelsels en transnationale beginselen aan het licht te brengen. Loopt het Nederlandse uitlegrecht internationaal gezien in de pas? En biedt het Engelse uitlegrecht partijen werkelijk meer rechtszekerheid in de zin van voorspelbaarheid, zoals in de praktijk wel wordt verondersteld?

4 DOELSTELLING

In het algemeen klinkt de roep om vereenvoudiging van het Nederlandse uitlegleerstuk, nu dit als complex wordt ervaren.¹² Het in dit boek uitgewerkte model tracht aan deze wens tegemoet te komen en bij te dragen aan de rechtszekerheid in de zin van voorspelbaarheid. Het belangrijkste doel van dit onderzoek is om niet alleen geschilbeslechers, zoals een rechter of arbiter, maar ook partijen handvatten te bieden om vooraf meer duidelijkheid te verkrijgen over de toepasselijke uitlegmethode. Het belang van het onderzoek is gelegen in het identificeren en gestalte geven aan de gebruikte uitlegmethode, uitlegfactoren en gezichtspunten die richtinggevend zijn bij de uitleg van overeenkomsten. Het model dat uit de bestaande regelgeving, rechtspraak en doctrine kan worden afgeleid, zal inzichtelijk moeten maken hoe in een concreet geval een overeenkomst uitgelegd dient te worden en in het bijzonder welke

12 Zie Van Tongeren, *NJB* 2018/1882; Valk, *NJB* 2018/1360, par. 1.

uitlegmethode in dat geval geïndiceerd is op basis van een bepaalde selectie en weging van uitlegfactoren aan de hand van gezichtspunten. Daarin ligt de toegevoegde waarde van dit onderzoek ten opzichte van de vele publicaties die reeds verschenen zijn op het terrein van de contractsuitleg. Door middel van dit onderzoek kunnen partijen kennis over en inzicht in de wijze van vaststelling van de methode van uitleg verkrijgen. In een uitleggeschil kunnen zij hier hun voordeel mee doen door niet alleen te betogen dat bepaalde gezichtspunten en uitlegfactoren aanwezig zijn, maar ook door te onderbouwen hoe de gezichtspunten in hun onderlinge samenhang bezien bepalend zijn voor de selectie van de uitlegfactoren en het relatief gewicht dat eraan toekomt.¹³ In de praktijk schijnen partijen dit nog onvoldoende te doen.¹⁴ In plaats van te focussen op de te hanteren uitlegmethode, zouden partijen er goed aan doen zich eerst te concentreren op de selectie en weging van uitlegfactoren aan de hand van gezichtspunten. Dit zal leiden tot de toepassing van een van de geïdentificeerde uitlegmethoden en vormt aldus in zekere zin het sluitstuk van de uitlegexercitie. Het onderzoek beoogt door de vaststelling en uitwerking van het model, aan de hand waarvan de methode van uitleg kan worden vastgesteld, sturing te kunnen geven aan de uitleg van een overeenkomst.

Het in kaart gebrachte model voor de uitleg van een overeenkomst pretendeert niet om absolute zekerheid te bieden over de wijze waarop een overeenkomst uiteindelijk wordt uitgelegd. De uitleg van een overeenkomst is nu eenmaal afhankelijk van de omstandigheden van het geval. Dit verklaart ook waarom de opsomming van de gezichtspunten in dit boek enuntiatief van aard is. Het is in de praktijk dus goed denkbaar dat ook andere gezichtspunten een rol spelen. Hetzelfde geldt voor de opsomming van de in dit boek geïdentificeerde uitlegfactoren. Daarnaast is het aan de rechter om te bepalen hoe de overeenkomst wordt uitgelegd en in het bijzonder welke uitlegmethode daarvoor wordt gehanteerd. Het model doet zo recht aan de vrijheid van de rechter om zelfstandig tot een uitleg van de overeenkomst te komen, indien partijen daarover twisten (zie in dit kader nader nr. 190).¹⁵ Welke methode voor de uitleg wordt gehanteerd, zal in het model worden bepaald door de selectie en weging van uitlegfactoren aan de hand van gezichtspunten. Het is aan de rechter om te bepalen welke gezichtspunten een rol spelen en hoe deze gezichtspunten de selectie en weging van uitlegfactoren beïnvloeden. Door zijn beslissingen deugdelijk te motiveren zal het voor de betrokken partijen duidelijk zijn hoe de rechter tot de te hanteren methode van uitleg en het daarbij behorende uitlegresultaat is gekomen. Zo zal door toepassing van het model een rechter – of een andere geschilbeslechter, zoals een scheidsgerecht – tot een gemotiveerd oordeel over de uitleg van de overeenkomst kunnen komen.

13 Zie voor eenzelfde gedachte A-G Hartlief in zijn conclusie (ECLI:NL:PHR:2020:966) onder 3.1.7-3.1.8 voor HR 18 juni 2021, ECLI:NL:HR:2021:957, *RvdW* 2021/659.

14 Gesteund door de bevindingen van Valk, zie Valk 2016, p. 23-24; Smeechuijzen & De Haan, *NJB* 2020/2569, par. 4 onder (iii); Wibier, *NJB* 2018/1881, par. 2; Schelhaas & Valk, *Uitleg van rechtshandelingen (Mon. Pr. nr. 20)* 2022, p. 16.

15 Sieburgh, *Asser/Sieburgh 6-III* 2022/377; HR 23 juni 1995, ECLI:NL:HR:1995:ZC1770, *NJ* 1996/566, m.nt. H.J. Snijders (*FMN/PAP*); HR 21 juni 1996, ECLI:NL:HR:1996:ZC2107, *NJ* 1997/327, m.nt. D.W.F. Verkade (*Van Genk/De Wild*); Concl. A-G Lücker (ECLI:NL:PHR:2020:794) onder 2.30 voor HR 18 december 2020, ECLI:NL:HR:2020:2088, *RvdW* 2021/88. Zie nader Tjittes 2022, par. 5.6.6 en Valk 2016, par. 4.2. Kritisch is Fruytier 2013.

Daarnaast wordt met het onderzoek betoogd uiteen te zetten hoe het, aan de hand van de Nederlandse regelgeving, rechtspraak en doctrine, uitgewerkte model zich verhoudt tot buitenlandse wet- en regelgeving, rechtspraak en literatuur ten aanzien van de contractsuitleg. De inzichten die worden opgedaan op basis van het vergelijkend onderzoek zullen gebruikt worden om te bezien of het aan het Nederlandse recht ontleende model aangescherpt of verfijnd kan worden en welke overeenkomsten en verschillen waarneembaar zijn tussen het Nederlandse recht en de onderzochte rechtsstelsels en transnationale beginselen ten aanzien van de contractsuitleg.

5

AFBAKENING

Het in dit boek in kaart gebrachte model is gericht op de vraag aan de hand van welke methode de rechter een overeenkomst dient uit te leggen. De voorvraag, *wanneer* een rechter een overeenkomst mag uitleggen, speelt in het Nederlandse recht nauwelijks een rol. Het is niet vereist dat er sprake is van een onduidelijkheid om tot de uitleg van een overeenkomst over te mogen gaan.¹⁶ Echter, in de praktijk zal dit vaak wel de reden zijn waarom partijen een uitleggenschil aan een rechter of scheidsgerecht voorleggen. De bewoordingen in de overeenkomst zullen dan op meerdere wijzen kunnen worden opgevat met als gevolg dat partijen verschillende rechten en verplichtingen afleiden uit de overeenkomst. De discussie over wanneer een overeenkomst mag worden uitgelegd zal verder buiten beschouwing blijven in dit onderzoek. Het startpunt is dat een overeenkomst uitleg behoeft. In dat kader dient tevens te worden opgemerkt dat bij de (nadere) vormgeving van het model op basis van nationale regelgeving, doctrine en jurisprudentie er in beginsel van uit is gegaan dat Nederlands recht van toepassing is op de overeenkomst die uitleg behoeft. Richting de eindfase van het onderzoek zal duidelijk worden dat ook overeenkomsten waarbij het Engelse of Franse recht of een set van transnationale beginselen toepasselijk is door middel van het uitgewerkte, aan het Nederlandse recht ontleende model, kunnen worden uitgelegd.

Het onderzoek is beperkt tot de uitleg van overeenkomsten. De uitleg van bijvoorbeeld eenzijdige rechtshandelingen of testamenten blijft buiten beschouwing in dit onderzoek. Slechts zijdelings komt de eenzijdige rechtshandeling, zoals een 403-verklaring, aan bod ter illustratie of ter vergelijking. Ook de uitleg van verdragen, en de daarvoor geldende regeling zoals neergelegd in het Weens Verdragenverdrag, gaat de reikwijdte van dit onderzoek te buiten (zie voor enkele opmerkingen hierover nr. 132). Het begrip ‘overeenkomsten’ dient ruim te worden opgevat. Alle soorten overeenkomsten worden in beginsel in aanmerking genomen, zoals bijvoorbeeld commerciële overeenkomsten, consumentenovereenkomsten, verzekeringsovereenkomsten en andere hybride overeenkomsten, zoals overeenkomsten gesloten tussen een consument en een zogenoemde ‘prosumert’ op een digitaal platform.¹⁷ Op voorhand zijn bepaalde categorieën overeenkomsten dus niet uitgesloten in het onderzoek. Naast schriftelijke overeenkomsten zullen ook mondelinge overeenkomsten aan de hand

16 Sieburgh, *Asser/Sieburgh 6-III* 2022/370. Zie eerder Rutten, *Asser/Rutten 4-II* 1952, p. 265; Rutten, *Asser/Rutten 4-II* 1979, p. 208; Rutten, *Asser/Rutten 4-II* 1982, p. 222.

17 Zie hierover uitgebreid Mak 2021 en Mak, *NJB* 2022/1663.

van het in dit boek uitgewerkte model kunnen worden uitgelegd.¹⁸ Men kan zich afvragen of dit in de praktijk vaak het geval zal zijn. In geval van een mondelinge overeenkomst zullen partijen eerder twisten over de vraag of er überhaupt een overeenkomst tot stand is gekomen dan over de uitleg daarvan. Desalniettemin is het denkbaar dat een mondelinge overeenkomst uitleg behoeft, in welk geval eveneens aan de hand van het in dit boek in kaart gebrachte model kan worden vastgesteld welke uitlegmethode daarvoor het beste gehanteerd kan worden. Een tweede afbakening is te vinden in het bewijsrecht. Enkel de werking van het Nederlandse wettelijke bewijsrecht bij de contractsuitleg zal worden onderzocht. De vergelijkende hoofdstukken zijn gefocust op het puur materiële recht en een uitvoerige bespreking van het bewijsrecht blijft daar verder buiten beschouwing. Een derde afbakening is te vinden in de vergelijkende hoofdstukken. Met het oog op de omvang van dit onderzoek zullen, naast het Engelse recht en het Franse recht, de PECL, het DCFR en de PICC worden bestudeerd. Ten aanzien van twee andere transnationale regelingen – het Weens Koopverdrag en het Voorstel voor een Gemeenschappelijk Europees Kooprecht – zal in dit onderzoek worden volstaan met enkele observaties (zie nr. 274). Tot slot is enkel gekeken naar het huidige recht. De mogelijke invloed van technologische ontwikkelingen, zoals ‘*smart contracts*’ op een ‘*block chain*’, op de contractsuitleg is bij de ontwikkeling van het model niet in ogenschouw genomen.¹⁹

1.3 Introductie van het model

6 ALGEMEEN

In het model wordt een onderscheid gemaakt tussen de uitlegmethoden, uitlegfactoren en gezichtspunten. Deze drie elementen staan centraal in het onderzoek en een goed begrip ervan is daarom onontbeerlijk. Voorsortierend op hetgeen in hoofdstuk 2-4 van dit boek uitvoerig aan bod komt, zal het in kaart gebrachte model en de daarbij gehanteerde terminologie hier al worden geïntroduceerd en kort worden toegelicht.

7 DE GEZICHTSPUNTEN

Bij de uitleg van een overeenkomst zijn de omstandigheden van het geval leidend. In het model zorgen de *gezichtspunten* ervoor dat recht wordt gedaan aan de gedachte dat alle omstandigheden van het geval bij de uitleg in aanmerking dienen te worden genomen. De omstandigheden van het geval bepalen niet alleen welke gezichtspunten de rechter voor handen heeft, maar ook de feitelijke invulling ervan in het concrete geval. Gezichtspunten waar bijvoorbeeld aan gedacht kan worden zijn ‘de hoedanigheid van partijen’, ‘de wijze van totstandkoming’ en ‘de aard van de overeenkomst’. Deze drie gezichtspunten zullen naar verwachting altijd een rol spelen bij de uitleg, nu deze gezichtspunten onlosmakelijk verbonden zijn met de wijze waarop een over-

18 Zo volgt uit HR 4 september 2009, ECLI:NL:HR:2009:BI6319, NJ 2009/397 (*Van Regteren/VGK*), r.o. 3.4.2. Zie ook Valk, in: Hijma e.a., *Rechtshandeling en Overeenkomst* (SBR 3) 2022/264 en Schelhaas & Valk, *Uitleg van rechtshandelingen* (*Mon. Pr. Nr. 20*) 2022, p. 2.

19 Zie hierover nader Van Kranenburg-Hanspans & Derks, *ORP* 2020/1; De Vries, *NTBR* 2019/12; Heijmerink 2019; Naves, *O&F* 2018/4.5; Schmaal & Van Genuchten, *Internetrecht* 2017/1.

eenkomst tot stand komt naar Nederlands recht. Indien bijvoorbeeld een consument betrokken is (hoedanigheid van partijen) en partijen niet onderhandeld hebben over de overeenkomst (wijze van totstandkoming) zal dit van invloed zijn op de uitleg van de overeenkomst. Ook zal blijken dat bepaalde gezichtspunten nauw met elkaar verweven zijn en met elkaar samenhangen, zoals bijvoorbeeld de gezichtspunten ‘de hoedanigheid van partijen’ (twee professionele partijen) en ‘de aard van de overeenkomst’ (een commerciële overeenkomst). Door acht te slaan op de omstandigheden van het geval zal bij de uitleg recht kunnen worden gedaan aan het concrete geval. De gezichtspunten zorgen ervoor dat de overeenkomst wordt uitgelegd in haar context. De gezichtspunten, in hun onderlinge samenhang bezien, bepalen welke uitlegfactoren van belang zijn (‘de selectie’) en welk relatief gewicht daaraan toekomt (‘de weging’). De rechter dient dus niet alleen vast te stellen of een bepaald gezichtspunt aanwezig is, maar ook op welke wijze dit gezichtspunt de selectie en weging van uitlegfactoren beïnvloedt. De uiteindelijke selectie en weging van uitlegfactoren aan de hand van gezichtspunten zal bepalend zijn voor de te hanteren uitlegmethode. Zo maken de gezichtspunten het mogelijk om te differentiëren tussen de uitlegmethoden en kan bij de beslechting van een uitleggenschil maatwerk worden geleverd.

8

DE UITLEGFACTOREN

De *uitlegfactoren* zijn de bronnen van uitleg en geven een indicatie voor de uitleg van de bewoordingen van de overeenkomst. In het model selecteren de gezichtspunten, in hun onderlinge samenhang bezien, de uitlegfactoren die van belang zijn voor de uitleg van de overeenkomst en bepalen welk relatief gewicht aan de geselecteerde uitlegfactoren toekomt. Uitlegfactoren die een rol kunnen spelen, zijn bijvoorbeeld ‘de bedoelingen en verwachtingen van partijen’, ‘de taalkundige betekenis van de bewoordingen’ en ‘de handelsgebruiken’. Uit de Nederlandse jurisprudentie volgt dat met betrekking tot het relatief gewicht dat aan de uitlegfactoren kan toekomen een onderscheid gemaakt kan worden tussen (in beginsel) doorslaggevend gewicht en groot gewicht. Dit hangt samen met de mogelijke uitsluiting van een bepaald soort uitlegfactoren. Zoals later nader zal worden geïllustreerd, kunnen de uitlegfactoren min of meer subjectief of objectief van aard zijn. Naast de selectie en weging van uitlegfactoren aan de hand van gezichtspunten is de aard van een uitlegfactor mede afhankelijk van de feitelijke inkleuring van de uitlegfactor bij toepassing in het concrete geval (zie nader par. 3.2). De uitlegfactoren zijn bepalend voor het definitieve oordeel over de uitleg, oftewel het *uitlegresultaat*. Aan de hand van de feitelijke inkleuring van de uitlegfactoren die relatief het zwaarst wegen zal het feitelijke uitlegresultaat kunnen worden vastgesteld, zoals bijvoorbeeld de concrete betekenis van een in de overeenkomst gebruikte term of de rechtsgevolgen van een specifieke bepaling.

9

DE UITLEGMETHODEN

De uiteindelijke selectie en weging van uitlegfactoren aan de hand van gezichtspunten kan gekwalificeerd worden als een methode. Elke uitlegmethode wordt zo gekenmerkt door een bepaalde selectie en weging van uitlegfactoren. De *uitlegmethode* vormt de techniek aan de hand waarvan de rechter een overeenkomst uitlegt. In dit onderzoek zullen in het licht van de bestaande regelgeving, rechtspraak en doctrine verschillende uitlegmethoden worden onderscheiden, variërend van de zuiver objec-

tieve uitlegmethode tot de zuiver subjectieve uitlegmethode. In het Nederlandse recht liggen de Haviltex-maatstaf en de cao-norm veelal – doch niet uitsluitend – ten grondslag aan de geïdentificeerde uitlegmethoden. Zo is het bijvoorbeeld voor de zuiver objectieve uitlegmethode, die in de rechtspraak met name gestalte krijgt in de vorm van de cao-norm, kenmerkend dat de subjectieve uitlegfactoren volledig uitgesloten zijn en aan een of meerdere uitlegfactoren van zuiver objectieve aard zonder meer doorslaggevend gewicht toekomt. Bij de geobjectiverde uitlegmethode, die in de rechtspraak gestalte krijgt in de vorm van de Haviltex-maatstaf, zijn de subjectieve uitlegfactoren niet uitgesloten, maar komt uiteindelijk aan een of meerdere objectieve uitlegfactoren groot gewicht toe. De subjectieve uitlegfactoren leggen dan onvoldoende gewicht in de schaal. Dergelijke verschillen in de selectie en weging van uitlegfactoren aan de hand van gezichtspunten maken het mogelijk om verschillende uitlegmethoden te onderscheiden. Zoals nog zal blijken zijn die verschillen subtiel en ook vloeiend. De uitlegmethode die zijn geïdentificeerd vormen een continuüm. De contra proferentem uitlegmethode neemt vanwege haar afwijkende techniek in de vorm van een drietrapsraket een bijzondere positie in, maar is desondanks toch in te passen in het continuüm.

Voor ogen dient te worden gehouden dat de toepasselijke *uitlegmethode* niet gelijk staat aan het *uitlegresultaat*, hetgeen van zuiver feitelijke aard is. De uitlegmethode vormt de techniek aan de hand waarvan de inhoud van de overeenkomst kan worden vastgesteld. De toepasselijke uitlegmethode is zo wel bepalend voor de wijze waarop het uitlegresultaat zal worden vastgesteld, maar zegt als zodanig niets over de feitelijke uitleg die aan de overeenkomst toekomt.

1.4 Methode & verantwoording

10 METHODE & VERANTWOORDING

Dit onderzoek is juridisch-dogmatisch van aard. Aan de hand van bestaande wet- en regelgeving, rechtspraak en doctrine zal worden onderzocht hoe onder het Nederlandse recht een overeenkomst dient te worden uitgelegd. Nu het Nieuw Burgerlijk Wetboek geen wettelijke uitlegbepalingen meer kent, zal daarbij met name gekeken worden naar voorbeelden uit de praktijk, die af te leiden zijn uit de jurisprudentie. Het onderzoek is in beginsel beperkt tot rechterlijke uitspraken. Incidenteel zal worden verwezen naar een arbitraal vonnis, waar dit passend is of ter illustratie kan dienen, zoals bij de bespreking van het arbitraal bewijsrecht. Daarnaast zullen ook de inzichten uit de literatuur worden meegenomen bij de ontwikkeling van het model. Aangezien de literatuur, maar ook de jurisprudentie – zowel de lagere rechtspraak als de rechtspraak van de Hoge Raad – op het terrein van de contractsuitleg zeer omvangrijk is, bevat dit boek slechts een selectie daarvan en is de bespreking van de literatuur en jurisprudentie niet uitputtend bedoeld.

Ontegenzeggelijk speelt het civiel bewijsrecht een belangrijke rol bij de uitleg van een overeenkomst. Er wordt daarom ook gekeken naar het wettelijke bewijsrecht zoals neergelegd in het Wetboek van Rechtsvordering. Tevens worden uitstapjes gemaakt naar het bewijsrecht volgens het arbitragereglement van het Nederlands Ar-